

Veľkostatok v Želiezovciach 1574 – 1948

Opis na úrovni archívneho fondu

kód	názov kódu v AJ	obsah	Názov kódu v SJ
3.1.1.	Reference code	SK_1550_7603	Referenčný kód
3.1.2.	Title	Veľkostatok v Želiezovciach	Názov jednotky opisu
3.1.3.	Date(s)	1574 – 1948	Časový rozsah
3.1.4.	Level of description	archívny fond	Úroveň opisu
3.1.5.	Extent and medium of the unit o description (quantity, bulk, or size)	51,86 bm (150 fasciklov, 10 archívnych škatúl, 1 285 kníh a 5 máp).	Rozsah a nosič jednotky opisu (množstvo, rozsah alebo veľkosť)
3.2.1.	Name of creator(s)	Veľkostatok v Želiezovciach v držbe Breunnerovcov a ich predchodcov 1574 – 1947, Esterháziiovské panstvo v Želiezovciach	Názov pôvodcu
3.2.2.	Administrative history	Prvé správy o Želiezovciach ako panstve pochádzajú zo 16. storočia. Dňa 2. mája 1557 daroval panovník mestečko Želiezovce a s ním obce Agov (dnes súčasť obce Nýrovce), Kerekudvard (samota patriaca k Želiezovciam), Mindzsent (zanikla) a Vozokany nad Hronom v Tekovskej župe, Horné Devičany (dnes súčasť obce Devičany, Vezzös Baka, Felsőbaka), Šalov, Trhyňa a Veľký Pesek v Hontianskej župe a Szalkszentmárton a Csaba vo Fejérskej župe Petrovi a Sebastiánovi Kerekešovcom. Z príkazu o ich štatúcii sa možno dozvedieť, že uvedené obce predtým patrili Ladislavovi Tetešovi z Bátmonosztoru a po jeho dcére Uršule sa dostali do rúk Jána Várdaia. V priebehu 16.	Dejiny správy pôvodcu

		<p>a 17. storočia boli vlastnícke pomery nejasné. Svoje práva si uplatňovali Deršfiovcí, Pálfiovcí a hlavne Esterházióvcí. Pavol Esterházi získal do dedičského vlastníctva panstvo Želiezovce dňa 2. januára 1637. Rozšíril ho o osadu Ganád v Honte v roku 1638 a po smrti Juraja Steskyho k nemu pripojil Pócsmegyer a Leányfalu v Peštianskej župe. Časť Želiezovského panstva vlastnili i potom Pálfiovcí, ktorí ho Esterházióvcom iba prenajímali. Tieto podiely od Pálfiovcov odkúpili Štefan Esterházi a jeho synovia Anton a Štefan až v rokoch 1729 – 1748. Dedičia Štefana Esterháziho si 5. marca 1758 podelili všetky majetky na 6 dielov. Vyškovce a Preseľany nad Ipľom pripojil k panstvu Želiezovce Karol Esterházi. Panstvo získal v prvej polovici 19. storočia sobášom s Máriou Esterházióvou gróf Augustín Breunner-Enkenvoerth, ktorého predkovia pochádzali z Utrechtu a Kolína, ale neskoršie prešli do Štajerska a Rakúska. Ľudovít Breunner, dvorný radca, získal indigenát zákonným článkom 134 z roku 1715 a k tomu Sládkovičovo. Rod vymrel smrťou Augustína Breunner-Enkenvoertha v roku 1894. V roku 1898 uviedol Okresný súd v Leviciach do majetku veľkostatku jeho dcéry Máriu Ratibor, Agátu Whitehead, Eleonóru Auersperg, Ernestínu Coudenhove, Hildu Herberstein a Gabrielu Stubenberg. Posledné dve vlastníčky vyplatili v roku 1904, takže ostatné sestry vlastnili po jednej štvrtine. Na rodinnej konferencii v roku 1934 získala celé bývalé panstvo Ernestína Coudenhove, ktorá ho vlastnila až do roku 1944 a hospodárila na zvyškoch veľkostatku až po revíziu a likvidáciu pozemkovou reformou.</p>	
3.2.3.	Archival history	<p>Vlastníci panstva v Želiezovciach si začali tvoriť archív až ku koncu 18. storočia. Pre považské majetky (panstvo Čachtice a komposesorát v Beckove) vytvorili Breunnerovci inšpektorát so sídlom v Novom Meste nad Váhom v roku 1856. Všetky hlásenia vo forme týždenných a mesačných správ zo všetkých majetkov predkladali úradníci hospodárskemu riaditeľstvu do Viedne (Gräfllich August Breunnersche Güter-Direktion in Wien). V roku 1872 to bola zjednotená rakúsko-uhorská hlavná kancelária (Gräfllich August Breunnersche vereinte Oesterreichisch-ungarische Hauptkanzlei Wien),</p>	Dejiny archívneho fondu

		<p>preložená v rokoch 1895 – 1910 do Grafeneggu ako ústredné riaditeľstvo (Herzoglich Ratiborische und Gräfllich Breunnersche Centraldirektion Grafenegg). Za prvej Československej republiky revidovala účty veľkostatku v Želiezovciach, vtedy ešte spoločného majetku početných dedičov, ústredná kancelária vo Vlašime (Fürstliche Rechnungsrevision in Wlaschim, 1932 alebo Karl Auerspergsche Zentral Kanzlei Vlašim, 1938). Do roku 1955 bol fond uložený v manzarde kaštieľa v Želiezovciach, sídlo riaditeľstva Štátnych majetkov n. p. v Želiezovciach. Prvé stopy usporiadania archívu sú z polovice 19. storočia. Panstvo malo svojho archivára, Gustáva Imelya, ten však písomnosti usporadúval len chronologicky. Za takýchto okolností nemohli písomnosti slúžiť aktuálnym potrebám a preto archív usporiadala posledná majiteľka Ernestína Coudenhove ešte v rokoch 1. svetovej vojny. Podľa tejto schémy archív dopĺňovala a v roku 1935 vypracovala k nemu základnú pomôcku – elench – pod názvom Index des Archivs von Zseliz. Podľa tohto mal archív tieto oddelenia a skupiny:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rodinné záležitosti (1634 – 1941) 2. A. Vlastnícke pomery (1574 – 1943) 2. B. I. Ústredná kancelária <ol style="list-style-type: none"> 1. Záležitosti zamestnancov <ol style="list-style-type: none"> a) prijatia, kaucie, prepustenia, preloženia, penzie b) inštrukcie c) platové a deputátne tabuľky d) odovzdávanie a preberanie úradov e) disciplinárne pokračovania proti zamestnancom f) súkromné a rodinné doklady, pozostalosti zamestnancov g) procesy proti úradníkom h) účtovné výčitky úradníkom i) matriky penzijného fondu Breunerovcov 2. Korešpondencia 	
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> a) nariadenia grófa, ústredia, zlepšovacie návrhy b) mesačné hospodárske správy a ich vybavenie c) korešpondencia majiteľa panstva s úradníkmi a úradníkov medzi sebou d) úradná korešpondencia s cudzími <p>3. Daňové záležitosti</p> <p>4. a) hospodárske hlavné knihy obilného i peňažného účtu</p> <p style="padding-left: 20px;">b) prílohy</p> <p>5. Ústredná pokladňa</p> <p style="padding-left: 20px;">a, hlavné knihy</p> <p style="padding-left: 20px;">b) prílohy</p> <p style="padding-left: 20px;">c) penzie</p> <p>6. Lesy a poľovačka</p> <p>7. Žrebčín</p> <p>8. Poistenia</p> <p>9. Plány a stavby</p> <p>10. Rieky a toky</p> <p>11. Považská železnica</p> <p>12. Poddaní</p> <p style="padding-left: 20px;">a) osobné doklady</p> <p style="padding-left: 20px;">b) zmluvy s poddanými</p> <p style="padding-left: 20px;">c) procesy</p> <p style="padding-left: 20px;">d) žiadosti</p> <p style="padding-left: 20px;">e) sirotské záležitosti</p> <p>13. Vyviazanie z pozemkových bremien a komasácia</p> <p>14. Cirkev a školstvo</p> <p>15. Styk s úradmi</p> <p>16. Varia</p>	
--	--	---	--

		<p>2. B. II. Jednotlivé panstvá a dištrikty:</p> <p>Veľký Pesek Šalov Szent István (v Maďarsku) Pócs Megyer a Leányfalu (v Maďarsku) Agov Čajakovo (predtým Lekýr) Bábi, Simontornya, Tápió Ságh, Tápió Sül (v Maďarsku, v župách Tolna a Pešť) Čataj a Igram Pilis Maróth (v Maďarsku) Vyškovce Nýrovce Kerekudvar (osada Želiezoviec) Želiezovce Považské majetky Záležitosti cukrovaru v Pohronskom Ruskove Rozličné. Majetky v Dolnom Rakúsku Novšia rodinná korešpondencia Účty, denníky, rodinné pamäti</p> <p>Z dôvodu, že toto usporiadanie bolo vyhovujúce a materiál bol zachovaný asi na 65 %, a najmä preto, že posledná majiteľka Ernestína Coudenhove vypracovala k archívu aj register (Alphabetisches Verzeichnis des Archivs von Zseliz), ktorý výrazne uľahčuje orientáciu v materiáli, bolo ponechané pôvodné usporiadanie (okrem kníh).</p>	
3.2.4.	Immediate source of	Archívny materiál z činnosti správy breunnerovských majetkov a ich právnych	Spôsoby

	acquisition or transfer	predchodcov prevzala pobočka bývalého Pôdohospodárskeho archívu v Bojniciach z kaštieľa v Želiezovciach v roku 1955 pod prírastkovým číslom 70/2 dňa 11. mája 1955.	získavania archívnych prírastkov
3.3.1.	Scope and contents	<p>Písomnosti v archívnom fonde dokumentujú rodinné záležitosti a vlastnícke pomery vlastníkov panstva v Želiezovciach, spôsob správy a hospodárenia na panstve. Nachádzajú sa v nich údaje, ktoré zachytávajú hospodárske a sociálne pomery v obciach patriacich k Želiezovskému panstvu, ako aj považských obcí. Cenný je materiál týkajúci sa stavby považskej železnice v rokoch 1867 až 1907, súčasťou ktorého sú projekty dostavby železnice Bratislava – Trnava, štatúty, zmluvy, korešpondencia, likvidácia a penzijný fond. Od roku 1910 sa vo fonde nachádzajú tiež písomnosti o cukrovare v Pohronskom Ruskove, ktorý prenajímal od veľkostatku v Želiezovciach vyše 9 000 katastrálnych jutár. Z novších materiálov je významná korešpondencia kniežaťa Karola Auersperga z roku 1942, v ktorej sú správy o nemeckom osídľovaní juhoslovansko-talianskeho pohraničia a podrobné správy o politickej a vojnovej situácii v Srbsku.</p> <p>Fond obsahuje 242 fasciklov spisov (1574 – 1944) a 7 škatúľ spisov (1876 – 1946), zoradených podľa schémy uvedenej v bode 3.2.3 tohto opisu, 1 285 kníh a 5 máp. Po spisovom materiáli uloženom vo fascikloch a škatuliach nasledujú knihy a mapy. Knižný materiál v archívnom fonde tvorí 1 208 účtovných kníh (1790 – 1947), 29 úradných kníh (1690 – 1891) a 48 pomocných kníh (1718 – 1948). Najstaršie úradné knihy sú poukazná kniha, príkazná kniha a peňažný denník, za nimi nasledujú príkazné knihy k účtom peňažným, obilným a hmotným, od r. 1809 pribúdajú konferenčné knihy majetkov, hlavné knihy peňažného a hmotného účtu, od r. 1816 pribúdajú konferenčné knihy správcovstiev. Od roku 1824 po rok 1833 celkom chýbajú účtovné knihy, tiež z rokov 1849 až 1855. Z roku 1843 pochádza súbor hlavných kníh. Od roku 1857 začínajú hlavné knihy lesného úradu, od roku 1861 aj mzdové a výplatné tabuľky.</p>	Obsah a rozsah archívneho fondu

3.3.2.	Appraisal, destruction and scheduling information	Informácie o vyrad'ovacom konaní nie sú k dispozícii.	Vyrad'ovanie a hodnotenie
3.3.3.	Accruals	Neočakávajú sa.	Možné prírastky
3.3.4.	System of arrangement	<p>Archívny fond je usporiadaný a sprístupnený inventárnym súpisom v štruktúre:</p> <p>KNIHY (úradné knihy, pomocné knihy, účtovné knihy)</p> <p>FASCIKLE č. 1 až 150, ŠKATULE č. 151 až 156, usporiadané podľa štruktúry uvedenej v bode 3.2.3 tohto opisu (tzv. staré usporiadanie)</p> <p>ŠKATULE č. 157 až 160 MAPY – 5 kusov</p> <p>Pri spisovom materiáli je jednotkou usporiadania jedna škatuľa spisov podľa druhu písomností (korešpondencia, spisy ústrednej správy, prijímanie do zamestnania, súkromné záležitosti), pri mapách jedna mapa podľa jej druhu a lokality (tzv. nové usporiadanie).</p>	Spôsob usporiadania
3.4.1.	Conditions governing acces	Fascikel 1 obsahuje výpisy z matrik, pozostalosti, sobášne záznamy po rok 1939, fasc. 23/III obsahuje osobné doklady do r. 1934, fasc. 70 obsahuje majetkovoprávne spisy grófký Amálie Linburg-Styrum do r. 1944, šk. 158/12 obsahuje osobné spisy zamestnancov z r. 1925 – 1943, pri týchto spisoch je štúdium obmedzené zákonom č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a zákonom č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach, spisy budú prístupné od rokov 2015 – 2033 (v závislosti od doby vzniku záznamov).	Podmienky prístupu
3.4.2.	Conditions governing reproduction	Archívne dokumenty možno reprodukovať so súhlasom archívu podľa podmienok uvedených v jeho bádateľskom poriadku a v súlade s internými predpismi MV SR.	Podmienky vyhotovovania

			reprodukcii
3.4.3.	Language /scripts of material	latinský, maďarský, nemecký	Jazyk/písmo archívnych dokumentov
3.4.4.	Physical characteristics and technical requirements	Štátny archív v Nitre prevzal písomnosti Veľkostatku v Želiezovciach poškodené, pretože pred prevzatím do archívu bol fond uložený v manzarde kaštieľa v Želiezovciach, kde boli písomnosti uložené na visutom lešení uprostred miestnosti, a boli poškodené potkanmi.	Fyzický stav a technické požiadavky
3.4.5.	Finding aids	Štátny archív Bratislava, pobočka v Nitre, Otomar Gergelyi: Dominium Želiezovce 1574 – 1948. Inventárny súpis, 1961, evid. č. 405, 30 s.	Vyhľadávacie pomôcky
3.5.1.	Existence and location of originals	Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Nitre, Novozámocká 273, 951 12 Ivanka pri Nitre	Existencia a umiestnenie originálov
3.5.2.	Existence and location of copies	Informácie nie sú známe.	Existencia a umiestnenie kópií
3.5.3.	Related units of description	V archívnom fonde Krajský národný výbor v Nitre, vo fondovom oddelení poľnohospodársky odbor sa nachádzajú medzi písomnosťami týkajúcimi sa pozemkovej reformy, konfiškácií a pridelu nehnuteľností situačné a polohopisné plány, návrhy a plány veľkostatku Ernestíny Coudenhove v Želiezovciach (skupina 213/2, rok 1954, šk. 2080). V archívnom fonde Pracovnej skupiny pre pozemkovú reformu v Leviciach sa medzi písomnosťami v rámci katastrálneho územia Želiezovce (inv. č. 694) nachádzajú medzi spismi bývalého vlastníka Ernestíny Coudenhove rod. Breunnerovej: návrh	Súvisiace jednotky opisu

		pridelového plánu pre československý štát zo skonfiškovaných majetkov bývalého vlastníka Ernestíny Coudenhove rod. Breunnerovej, geometrický plán č. 25/1949 a výkaz plôch z 10. 1. 1950, živý a mŕtvy inventár a výkaz zásob Ernestíny Coudenhove rod. Breunnerovej, pridelová listina Povereníctva pôdohospodárstva a pozemkovej reformy v Bratislave – prevod vlastníckeho práva na pridelené nehnuteľnosti pre československý štát (vydaná 15. 10. 1952 Krajským národným výborom v Nitre)	
3.5.4.	Publikation note	Watzka, J. – Zemene, R.: Štátny archív v Bratislave, pobočka v Nitre – Sprievodca po archívnych fondoch III. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1966, s. 127 – 131.	Informácie o publikovaní
3.6.1.	Note	---	Poznámka
3.7.1.	Archivist's note	Mgr. Edina Turanová	Informácia o spracovateľovi a spracovaní
3.7.2.	Rules or conventions	Opis bol vyhotovený podľa ISAD(G): General International Standard Archival Description, Second Edition	Pravidlá alebo zásady
3.7.3.	Date(s) of descriptions	16.05.2018	Dátum vyhotovenia opisu